

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I UPPSALA LÄN

Områdesnummer: NRO03086

Områdesnamn: Gävle-Enköpingsåsen

Kommun: Heby

Kartblad: 12H NV, SV

Area: A 56 ha, B 1160 ha, C 47 ha, totalt 1263 ha land

Naturgeografisk region: 26 Skogslandet omedelbart söder om norrlandsgränsen

Landskapsform: Slätt med lägre relativ höjd än 20 m

Riksvärde

Ås - strandhak, strandvallar, källa

Värdeomdöme: Mäktiga och välbevarade delar av Gävle-Enköpingsåsen, med ett flertal geologiska former representerade. Åspartierna är framträdande i slättlandskapet.

Huvudkriterier:

A. Framstående exempel på landskapstyper och naturtyper som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system.

Stödkriterier: 1 (storlek), 2 (mångformighet), 5 (representativitet), 9 (funktion)

Förutsättningar för bevarande: Ingen täkt eller annan verksamhet som skadar områdenas storformer eller geologiska ytbildningar.

Säkerställande och internationell status: Ingbokällorna är naturreservat. För övriga delar finns föreskrifter om samrådsskyldighet för vissa verksamheter. Natura 2000-områden.

Områdets huvuddrag: Den del av Gävle-Enköpingsåsen som ligger mellan Heby och Dalälven är i vissa partier mycket mäktig och framträdande och förhållandevis opåverkad av täktverksamhet.

A. Torbacksåsen. Ett av de mera dominerande partier av Gävleåsen är den s k Torbacksåsen som sträcker sig utefter Skärsjöns västra strand. Den höjer sig på vissa ställen 25 meter över omgivande terräng, och sätter därför till stor del sin prägel på områdets topografi. Torbacksåsen har i sin södra ett markant krön och övergår längre norrut till något flackare former för att längst i norr uppdelas i två armar omslutande en åsgrop som ligger nästan mitt i åsen. Dess botten ligger över grundvattenytan. Åsen är helt bevuxen med skog och till sin form elliptisk.

1999-02-09

Större eller mindre områden med block uppträder fläckvis på åsen, huvudsakligen på dess östra sida. Ett särskilt markant sådant område finns på den sydöstra sidan av åsgropen. Fornstrandlinjer och andra spår av Ancylussjön varur åsen en gång reste sig är svagt utbildade, förutom på ett ställe. Det är i den norra delen av området, där man på åsens västra sluttning kan finna en mycket markerad strandlinje, strandhak. Rester av ytterligare en strandlinje kan fläckvis skönjas inom samma parti. Anmärkningsvärt beträffande morfologin i övrigt är de branta sluttningarna ner mot Skärsjön. Detta är en form som eljest är sällsynt efter Enköpingsåsen norr om Heby.

Sänkningar av Skärsjöns vattenyta har tidigare utförts, den senaste 1932. Tydliga strandlinjer och terrasser efter strandkanten markerar läget för sjöns tidigare vattenytor. Området har ett visst botaniskt intresse genom förekomst av bl a mosippa.

B. Åsförgreningen vid Tärnsjö samt Masteråsen. Ett vetenskapligt mycket intressant område är åsförgreningen sydväst om Tärnsjö samhälle. Detta åsavsnitt är uppbyggt av material från två isälvar och omfattar förgreningen mellan den ifrån nordväst kommande Enköpingsåsen och den från nordost kommande Gävleåsen. Någon markant skillnad på de båda åsarnas dimensioner kan inte märkas. Området är synnerligen intressant från bl a geologisk, naturgeografisk och grundvatten-hydrologisk synpunkt. Åsförgreningen är en av Sveriges mäktigaste åsbildningar, sannolikt uppbyggd av flera års sedimentpackar.

Själva åsförgreningen utgöres av en triangelformad platå. På denna platå har utbildats en mängd små strandvallar. Något söder om dessa bildningar ligger en omdiskuterad bildning. Det är de s k Fågelgroparna vars ursprung forskarna har olika uppfattningar om. Norr om Fågelgroparna, på den breda platån, har utbildats rippelsliknande bildningar. Platån kan närmast liknas vid en "gropig" sjö. Tydliga strandvallar och strandhak förekommer både vid åsförgreningens och Masteråsens västra sluttningar. På åskränet ungefär i höjd med Fågelgroparna har Enköpingsåsen sin högsta höjd inom länet. Den har här uppmätts till 107 m.

Större områden med grova block förekommer lite varstans inom området företrädesvis på åssluttningarna, men även på själva åsplatån. Även större enstaka drivisblock kan iakttas på de i övrigt helt jämna sandavlagringarna som omger åscentrat. Vissa block har uppskattats till ca 60 m³

Av morfologiskt intressanta bildningar i övrigt kan nämnas den åsgrop som ligger i den nordvästra åsgrenen och vars botten är försumpad.

Den södra delen av området, Masteråsen, har sitt stora värde därigenom att den representerar en väl utbildad och välbevarad mellansvensk ås. Dessutom förekommer strandhak och strandvallar.

Inom området bedriver SGU sedan 1965 omfattande grundvattenhydrologiska undersökningar. Dessa går bl a ut på att kartlägga infiltrations- och grundvattnets strömningsförhållanden i åsen, men innefattar även en stor mängd kemiska komponenter. Syftet är bl a att studera de långsiktiga förändringarna i grundvattnets mängd och kvalitet, samt att erhålla referensmaterial vid bedömningar av ingrepp som påverkar grundvattnet.

1999-02-09

I delobjektet ingår naturreservatet Ingbokällorna, som utgörs av en större och en mindre källa med kraftigt flöde. Källorna och källbäcken omges av en sumpskog med vissa botaniska värden.

C. Dalkarlsåsen vid Heby stentorg. Åspartiet utgörs av en "parallelltrapets", vars västra sida är betydligt brantare än dess östra. Det intressanta stentorget ligger på åsens högsta krön. Läget av Heby stentorg anses som mycket typiskt, eftersom det är beläget vid en krök på åsen. Klapperstenslagret är inte så mäktigt som vid andra stentorgsbildningar. Redan på en halv meters djup är rullstenen sandblandad.

Andra geomorfologiskt framträdande drag inom åspartiet är de, särskilt i områdets norra del, mycket tydliga strandhak som finns på västra sidan av åsen. Inom de högsta partierna finner man även en åsgropliknande bildning. Formen är elliptisk med minsta och största radien omkring 30 resp 80 meter. Åsryggen och de centrala partierna inom området är huvudsakligen bevuxna med tallskog av varierande åldersklasser. I de lägre belägna finkornigare jordarterna förekommer även inslag av gran och björk.

Anmärkningar: NVP 17:17, 21, 63

Referenser:

Corner, R & Rindetoft, S 1980: Geomorfologisk inventering, Heby kommun. Länsstyrelsen, manuskript.

Eriksson, K -G 1980: Inventering av Västmanlands läns åsar. Länsstyrelsen, manuskript.

Höije, B 1975: Geovetenskapliga riksintresseområden i Västmanlands län. Länsstyrelsen inf 1975:10.

Länsstyrelsen i Västmanlands län, 1961: Beslut om bildande av naturreservatet Ingbokällorna